

Ljubljanski zvon

Mesečnik za književnost in prosveto

Letnik XLI.

Uredil

Dr. Joža Glonar

Per. II 62/41 (ex)

V Ljubljani 1921

Last in založba »Tiskovne zadruga«, z. z. o. z.

Natisnila Delniška tiskarna, d. d.

PROF. Dr. R. NAHTIGAL:

MATIJA MURKO. (Konec.)

Povsem svojevrsten in nov pojav je iz l. 1900. obširni životo-pis prerano umrlega genijalnega slovenskega slavista dr. Vatro-slava Oblaka, štiri leta mlajšega slavljencevega prijatelja (Kne-zova knjižnica VI.). Leško se reče, da nihče ni bil tako v stanu, napisati prijateljski intimno sliko in oceno življenja in delovanja V. Oblaka, od graške filozofske fakultete predloženega prvega univerzitetnega profesorja za slovenski jezik in književnost. S kako ljubeznijo in navdušenostjo je nanizal v enoten red bisere rezultatov Oblakovih preiskav ter jih osvetlil s spretno kritično roko. Tako je napravil iz Oblakovega življenjepisa minijaturno slavistično enciklopedijo, knjižico, ki jo je kot vademecum pri-poročati vsakemu slovenskemu slavistu. Prof. Murko je namen monografije sam označil na sledeč način (v nemškem ekscerptu iz slovenske biografije, str. 3): «da pripravi širšim krogom raz-umevanje za dela filologa, slavistom pa po virih oriše življenje in delovanje odličnega tovariša.» Nemški posnetek je naučno ministrstvo s polnim pravom priporočilo srednješolskim knjižni-cam kot čtivo za dijake. Ako se ima dijak navduševati in vzgajati ob vrlinah staroklasičnih znamenitih mož in junakov, zakaj se ne bi v svoji nepokvarjenosti ogreval tudi v občudovanju «animae candidae» junaka duha, ki je vse žrtvoval na ljubo ljubljeni vedi in ki je ob njej izgorel kakor sveča v temini.

Dasi pa samostojna in obširna biografija Oblaka gotovo pred-vsem predstavlja akt pijetete in prijateljske ljubezni, vendar mo-remo vkljub temu v zvezi s sestavki o Miklošiču, Navratilu (glej gori), Šrepelu (Ljubljanski Zvon 1905.), Štreklju (Veda in mari-borski časopis 1912.), Josipu Konstantinu Jirečku (Oesterr. Zeit-schrift für Gesch. I., Wien 1918-20.), pa tudi o Kopitarju in Vuku Karadžiću (Ljubljanski Zvon 1908.), Peri Gjorgjeviću (Ljubljanski Zvon 1903.), Šafaříku (Archiv XVIII.) ter o «slovanski filologiji v Nemčiji» (Internat. Monatschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik XII. 1917.), konstatirati pri Murku tudi velik interes za zgodovino svoje filologije, kjer pa v ospredje stopa posebni zmisel za živejši biografični material.

Leta 1902. je pozvala Murka graška filozofska fakulteta, da prevzame stolicu za slovansko filologijo po prof. dr. Gregorju Kreku, s tem pa se je pričela zanj ne le nova znanstvena (že tretja), temveč tudi nova življenjska doba. V znanstvenem oziru se je moral zgoditi nek okret. Ako je kot privatni docent hotel gojiti predvsem literaturno zgodovino, se je moral sedaj kot profesor že zaradi predavanj in drugega univerzitetnega pouka zanimati tudi za jezikovno stran filologije. Pri tem je na originalen način raztegnil njen okvir na realije. V splošnem se graška doba odlikuje po vršitvi znanstvenih idej zlasti trojnih smeri, ki embriionalno sicer segajo že v prejšnjo dobo, ki pa so se samostojno razvile in razrasle šele sedaj. Te smeri so izdaja knjig o starejših in novejših južnoslovanskih literaturah in cela vrsta klasičnih razprav o slovanskem narodopisju ter srbsko-hrvatskem narodnem epskem pesništvu.

Prve tečaje so ga zamudila še predavanja. Stvari, ki so v tem času izšle, so v prvi vrsti ocene, ki kažejo še nadaljevanje prejšnjih zanimanj. Poleg raznih doneskov in poročil v «Ljubljanskem Zvonu» (l. 1903. o Štrekljevem spisu «Die Ursache des Schwundes des prädikativen Instrumentals im Slovenischen und Serbischen» ter o Peri Gjorgjeviću, l. 1905., o M. Šrepelu, l. 1907. o M. Zdziechowskega osnovnih problemih Rusije, l. 1908., o Kopitarju in Vuku Karadžiću ter Scotusa Viatora spisu o bodočnosti Avstro-Ogrske, l. 1910. o Drechslera-Vodnika knjigi o St. Vrazu, A. Cuvaja «Gragji za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije» ter prvem in drugem letniku slavističnega časopisa «Rocznik slawisticzny», l. 1912. o tretjem in četrtem letniku istega časopisa), v mariborskem «Časopisu za zgodovino in narodopisje» (l. 1904. o V. Habjanića beležki o narodnem običaju na Murskem polju «Frjanovo», l. 1906. o Niederlejevih Slovanskih starožitnostih, l. 1910. o Vrazovih za tisk pripravljenih slovenskih pesmi in o Vrazu v Solčavi, l. 1911. o Jirečkovi srbski zgodovini, 1912. o Štreklju) ter v «Vedi» (l. 1911. o «rodoljubni knjigi brez rodoljubja», t. j. o Žunkovičevem spisu «Die Slaven ein Urvolk Europas», l. 1912. o Štreklju, l. 1913. o Karličevi knjigi «Kraljski Dalmatin», o izrazu «Bolgari ali Bulgari»), ocenjuje Murko l. 1904. v «Euphorionu» Brücknerjevo zgodovino poljske književnosti; nekaj let pozneje l. 1909. v «Studien zur vergl. Literaturgeschichte» tudi zgodovino češke književnosti Jakubca in Nováka. Istega 1904. l. poroča v «Deutsche Literaturzeitung» o Gebäuerjevem staro-

češkem slovarju, čemur se pridružuje l. 1914. istotam Bernekerjev etimološki slovar. Prim. še razpravo o Janezu Husu kot reformatorju latinske pisave za Slovane (*Στρομάρεις*. Grazer Festgabe zur 50. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner).

Izmed gori omenjenih treh graških smeri srečamo po imenu najprej že l. 1904. — sicer še kot nadaljevanje prejšnjega bavljenja z romantiko — srbskohrvatsko narodno pesem. V «Euphionu» objavlja kot «donesek k zgodovini sprejema srbskih narodnih pesmi v Nemčiji» razpravo o «recenziji srbskih narodnih pesmi, pripisani po krivem I. Grimmu», v «Arhivu» pa l. 1906. spis o «srbskohrvatskem narodnem pesništvu v nemški književnosti» (spisu je pridejana Murkova slika). V tem spisu govori zlasti tudi o raznih problemih znanstvenega preiskovanja te važne panoge južnoslovanskega kulturnega življenja. L. 1908. razglablja v «Ljubljanskem Zvonu» na podlagi korespondence razmerje med Kopitarjem in Vukom Karadžićem, slavnim glavnim nabiravcem srbskohrvaških narodnih pesmi ter ustanoviteljem sedanjega srbskohrvaškega književnega jezika ter prihaja do zaključka: «Kopitar je ustvaril celega Vuka Karadžića (str. 281). Leta 1909. pa vidimo Murka že jasno na potu, po katerem je šel zadnja leta v smeri, tičoč se srbskohrvatske narodne epike. V berlinski «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», je izšel namreč spis «o narodni epiki bosanskih Mahomedancev», a kmalu na to, l. 1912., je nastopil Murko v poletnih mesecih znanstveno potovanje po jugozapadni Hrvatski, severnozahodni Bosni in severni Dalmaciji, l. 1913. pa po srednji Bosni in vsi Hercegovini z namenom, da podobno botaniku, ki preiskuje življenja cvetke, ali dijalektologu, ki zasleduje življenje glasov in besednih oblik, preuči tudi življenje slavnoznanane srbskohrvaške narodne epske pesmi na licu mesta v vseh njenih pogojih obstanka, razvitka in propada. Njegova silno zanimiva opazovanja, ki jih pa ni še zaključil, so zabeležena do sedaj v vrsti t. zv. «poročil» dunajski akademiji znanosti (slede v redu, kakor so izšla):⁴ 1.) o fonografskih snimkih srbskih, po večini mahomedanskih narodnih pesmi v severozahodni Bosni po

⁴ Oznanila so objavili: Laographia, 1915 (Kiriakides), Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Litteratur, LV, 51 (E. Schröder), Berliner philologische Wochenschrift, 1916, Nr. 33—34 (C. Bethe), Internat. Archiv für Ethnographie, XXII (N. v. Wijk), Českoslov. narodopisný věstník (Polivka).

leti 1912. (Anzeiger der Philos.-Histor. Kl., 1913, Nr. VIII, v poseb. odtisku kot «Nr. XXX der Berichte der Phonogramm-Archivs-Kommission»); 2.) o potovanju po severozahodni Bosni in sosednih krajih Hrvaške in Dalmacije v svrhu proučevanja narodne epike bosenskih Mahomedancev (Sitzungsber. Philos.-Histor. Kl., Bd. 173, Abh. 3); 3.) o potovanju zaradi študija narodne epike v Bosni in Hercegovini v letu 1913. (Sitzungsber. Philos.-Histor. Kl., Bd. 176, Abh. 2); 4.) o fonografskih snimkih epskih narodnih pesmi v srednji Bosni in Hercegovini poleti 1913. (Sitzungsber. Philos.-Histor. Kl., Bd. 179, Abh. 1, in kot posebni odtisèk tudi «XXXVII. Mitteilung der Phonogramm - Archivs - Kommission»). Murkova opazovanja in poročila so obudila posebno pozornost tudi med klasiènimi filologi, ker nudijo lahko vaŹne pojasnilne paralele k raznim vprašanjem o Homerjevih pesmih. Prof. Leskien, prednik Murkov na lipsiški univerzi, mu je pisal 17. maja 1915. (o prvem poročilu): «Es ist das Belehrendste über die Verhältnisse der Epik, was ich je gelesen habe. Ich hatte längst die Vermutung, dass ein grosser Teil der Lieder literarischen Ursprungs sei, hätte das aber mit meinem hiesigen Mitteln nicht genügend erweisen können und freue mich über die Aufklärung durch sie.» Poglavje o guslarjih in pevcih narodnih pesmi je n. pr. v drugi izdaji Bogdanovièevega Pregleda knjiŹevnosti hrvatske in srbske zadobilo popolnoma drug znaèaj nego je bilo v prvi, ker so Źe uporabljeni rezultati Murkovih raziskav (prim. Archiv für slav. Philologie, XXXVII, 219). Umevno je, da je potemtakem baš prof. Murko prevzel po pokojnem Štreklju tudi predsedstvo slovenskega oddelka podjetja za izdajo narodnih pesmi, ki jo je nameravalo svoj èas dunajsko nauèno ministrstvo, ki pa bo šlo sedaj seveda svojo samostojno pot dalje.

Smisel za realno ozadje narodnega pesništva je prof. Murko morda prenesel od svojih ravno tako znamenitih narodopisnih razprav, ki jih pa ni primerjati obièajnim narodopisnim spisom, temveè tvorijo na podoben naèin pravzaprav le realno ozadje za filološka in linguistièna in seveda tudi kulturno- in socijalno-zgodovinska prašanja. V Gradcu je taka struja, izhajajoè pri preiskavi zgodovine besede od zgodovine predmeta ter s tem v najtesnejšo zvezo spravljajoè predmet in izraz, vstvarila celo svoje znanstveno glasilo «Wörter und Sachen», katero izhaja od l. 1909. in katerega sourednik je poleg univerzitetnih profesorjev Meringerja, Meyer-Lübkeja, Mikkole in Mucha tudi naš prof. Murko.

Toda še pred ustanovitvijo časopisa je prof. Murko že l. 1906. objavil v «Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien» važen spis o «zgodovini kmetske hiše pri južnih Slovanih» (zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslaven). Nadaljeval je s tem neko študijo Meringerjevo, ali razni kompetentni strokovnjaki so mnenja, da nudi ravno Murkov spis tisto, kar zadene pravo in s čimer je mogoče soglašati. Naravnost klasično pa je imenovati razpravo «Grab als Tisch» (Wörter und Sachen, 1910), ki jo je imenoval romanist Meyer-Lübke «kapitalno delo» ter jo stavljaj romanistom za vzor. Obširnejšo priznalno oceno je napisal Rus E. Aničkov v Archiv für slav. Philologie, XXXIV, 578 sl. Dalje sledi še l. 1913. razprava «Die Schröpfköpfe bei den Slaven. Slav. bana, banka, lat. balnea» (Wörter und Sachen, 1913). Poleg tega kulturno-historično razlaga sprejem srbskohrvaških besed «suženj» in «muka» pri Slovencih (Wörter und Sachen, 1909), poroča o Fr. S. Kraussa slovanskih narodopisnih preiskavah (Hessische Blätter für Volkskunde, 1910.) in izpopolnjuje poročilo o narodopisnih muzejih v južnovzhodni Evropi (Zeitschrift für österr. Volkskunde, 1910). Prim. še «Stand der Volkskunde bei den Südslaven» (Korrespondenzblatt des Gesamtvereines des deutschen Geschichts- und Altertumsvereines, 1912).

Literarnohistorična zanimanja so rodila pregled starejših in novejših južnoslovanskih literatur. Oboje je izšlo l. 1908., in sicer zadnje v Teubnerovi zbirki «Kultur der Gegenwart», I, 9 («Die südslavischen Litteraturen»⁵), prvo pa kot večja samostojna knjiga v lipsiški Amelangovi zbirki vzhodnih literatur («Geschichte der älteren südslav. Litteraturen»⁶). S to knjigo je imel

⁵ Ocene so objavili: Žurnal Minist. narodn. prosvěšč. (N. Petrovskij), Glas Matice hrv., IV, br. 1—2 (—), Časopis český histor., XV, 465 (J. Máchal), Nastavnik, XX, 53 (J. Živanović), Monatschrift für höhere Schulen, IX, 207 (W. Christiani).

⁶ Ocene so objavili: Časopis vlasten. spolku mus. v Olomuci, 1911, č. 2 (G. Jurečka), Nastavni Vjesnik, XIX, sv. 4 (D. Bogdanović), Hrvatsko Kolo, 1908, 460 (A. Radić), Letopis Matice Srpske, 1909, sv. 1 (J. Radović), Bugar-ska sbirka, XV, 9 (T. G.), Revue critique, 1909, 1 (E. Denis), ČZN., V, 195 (Arnejc), Russkij filolog. věstnik, 1908, 460 (E. Karskij), Dom in Svet, 1908, 573 (L. Lenard), Carniola, 1911, 103 (Lokar), Zapiski nauk. tovarišč. im. Ševčenka, 1909, I (J. Franko), Savremenik, V, Nr. 1 (B. Drechsler), Literar. Rundschau fürs kathol. Deutschland, 1910, Nr. 2 (St. Dobrzycki), Świat słowiański, 1909, V, in v posebni brošuri, Kraków 1909 (T. St. Grabowski), Wiener

neprijeten dogodljaj z neko — ponesrečeno in precej nedostojno kritiko v Archivu, XXXII, tako da se je moral obrniti v posebni brošuri na bravec Archiva ter odgovoriti kritiku in uredniku (Ljubljana 1911). K njej je bil primoran objaviti še dodatek (Allgem. Literaturblatt, 1911). Toda že v istem Archivu, XXXII, sodi mlad hrvaški literarni historik Nagy vse drugače o imenovanem delu. Ko ocenjuje srbskega učenjaka P. Popovića «Pregled srbske (stare) književnosti», meri to delo ravno ob Murkovi knjigi ter pravi: «Ako primerjamo ta poglavja (t. j. o starejši srbski prozaični književnosti: o romanih, povestih, apokrifih, hagijografskih, životopisnih, panegiričnih in zgodovinskih spisih) z obrisom iste snovi pri Murku ..., tedaj se najbolje vidijo slabe strani Pregleda» (str. 584). Ko omenja Leskien v svoji izborni novi slovnici srbskohrvaškega jezika srbskohrvaško cerkvenoslovansko književnost, se umevno ne more spuščati v podrobnosti, pa opozarja zato le na knjigo prof. Murka (A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg 1914, str. XXXII). Murkova knjiga je res literarna zgodovina s kulturno-historičnim ozadjem in primerjalno literarno-historično metodo. Sledi predvsem za idejami in ne podava, kakor je bilo preje skoro splošno navadno, le opisa raznih rokopisov v svrhu bijo- in biblijografske zbirke gradiva za filološke potrebe. S kakim smislom za istinito življenje je pisana, kažejo celo neke proroške besede v uvodu o narodnosti macedonskih Slovanov: «Ako pride do delitve, tedaj mej ne bodo odmerili filologi, katerim se to pripisuje, ali ki si to domišljajo, ampak diplomati in strategi, ter se bodo pri tem najbrže ravno tako malo brigali za dijalektične posebnosti kakor za gospodarske potrebe, katerim se njih črte dovolj pogosto naravnost rogajo» (str. 12). To je sičur žalostno, ali žal bridka resnica. Obema občnima literarno-historičnima pregledoma stoje ob strani

Zeitung vom 31. Dez. 1908 (Dr. J. Karásek), Allgem. Literaturblatt, 1910 31, 4 (W. Wondrák), Učilišten přegled, dec. 1908 (B. A.), Österr. Rundschau, XXV, 2 (A. Sauer), Nastavnik, XX, sv. 3—4 (J. Živanović), Ljubljanski Zvon, 1909, 186 (I. Tomišek), Slovan, VII, 63 (Aškerč), Srpski književni glasnik, 1909, jan. (Dr. V. Čorović) s prip. uredn. P. P. na str. 76), Deutsche Literaturzeitung, 1912, Nr. 13 (P. Popović), Göttinger gel. Anzeiger, 1911, Nr. 10 (A. Brückner v oceni Snopkovega spisa o Cirilu in Metodu v Opera Acad. Velehrad, II, Kromeriz, 1911), Byzantinische Zeitschrift, XVIII, 600 (C. Jireček), Theologische Literaturzeitung, 1909 Nr. 4 (Bonwetsch), Theologische Rundschau, XIII, 3, Przegľad histor., VIII, 1 (L. Gumpłowicz), Münchner Neueste Nachrichten, 1909, Nr. 1 (—th—).

neke manjše razprave kakor o slovanskem bogoslužju ob Jadranskem morju («Die slav. Liturgie an der Adria» v Oesterr. Rundschau, 1905), «Zapadna epistola o nedelji v južnoslovanski književnosti» (v Zborniku u slavu Vatroslava Jagića, 1908), o Hrvatih in Srbih (Oesterr. Rundschau 1906, srbskohrv. prevod 1907, prim. tudi «Die Balkanslaven» 1914, gl. gori), o Kopitarju in Vuku Karadžiću (Ljublj. Zvon 1908), o Stanku Vrazu (Ljublj. Zvon in Časopis za zgodov. in narodop. 1910), «Jedinstvo jezika i književnosti Hrvata i Srba» (Srpsko-hrvatski Almanah za g. 1911.), «Nauka o jeziku i književnosti Hrvata i Srba» (Srpski književni Glasnik 1911), o Jirečkovi zgodovini Srbije (Časopis za zgod. in narodop. 1911), o «Kulturi starosrbske države» na podlagi Jirečkove knjige «Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien» (Časopis za zgod. in narodop. 1915) in o srbskem duševnem življenju pred vojsko, posebno na podlagi Skerličevih del («Das serb. Geistesleben» v Süddeutsche Monatshefte 1916). Prim. še «Ko je napisao ‚Razgovor vila Ilirkinja‘ god. 1835.?» (Ljetopis Jugoslav. akad. 1916).

Leta 1913. je zasnoval prof. Murko pri Wintrovem založništvu v Heidelbergu pod svojim uredništvom izdajo slavističnih monografij, ki so vsled vojnih razmer začele izhajati šele leta 1919. in ki jih odpravlja F. Kidriča spis «Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert» s kratkim uvodom urednika prof. Murka.

Ko je 20. septembra 1916. l. umrl v Lipskem znameniti slavist in jezikoslovec A. Leskien, je lipsiška univerza pozvala za njegovega naslednika prof. Murka iz Gradca. 19. maja sledečega leta je imel prof. Murko v Lipskem že nastopno predavanje o slovanski filologiji v Nemčiji (prim. «Die slav. Philologie in Deutschland» v Internat. Monatsschr. für Wissensch., Kunst und Technik, XII). Ravnotam (XIV) je Murko, kakor sem že omenil, pisal tudi o etnografskih razmerah v Rusiji, a v «Oesterr. Zeitschrift für Geschichte», I, je objavil obširen, štiri tiskovine pole obsegajoč, lep in temeljit ter znanstveno pomemben življenjepis velikega učenjaka in najboljšega poznavavca južnoslovanskih in balkanskih narodnosti in njih zgodovine, profesorja dunajske univerze Čeha Josipa Konstantina Jirečka.

Toda v Lipskem Murku ni bilo sojeno dolgo ostati. Dalekosežni narodnostni prevrat, ki je nastopil kot posledica vojske in poloma germanskega nasilja, je zbudil tudi prof. Murku željo, delovati dalje znanstveno med svojimi, med Slovani. In tu so bili Čehi

hitrejši, nego mi južni Slovani, pa so pozvali Murka na svojo praško univerzo, kjer se sedaj nahaja in deluje. A kako hitro se je tu vživel in postal duševno središče tam bivajočih Južnih Slovanov, dokazuje njegovo pismo v letošnji peti številki Ljubljanskega Zvona: «Měšťanská beseda» in Jugoslovani v Pragi ter to, da je 22. maja govoril v imenu južnih Slovanov in slavnosti sedemdesetletnice vodje čeških pisateljev Alojza Jiráska.

Znanstvena priznanja je žel prof. Murko do sedaj predvsem le od znanstvenih društev in akademij znanosti, ki so ga izvolile za dopisujočega ali vnanjega člana, kakor zagrebška (1897), beograjska (1905) in praška (1913) akademija znanosti, društvo Ševčenka (1914), češko (1902) in avstrijsko (1914) narodopisno društvo. Praška češka univerza mu je podelila naslov doktorja «honoris causa» (1908).

To je v glavnem pregled življenja in obsega znanstvenega delovanja prof. Murka. Lahko se reče, da slavista s tako širokim duševnim obzorjem, s tako bliskim in globokim, na avtopsiji osnovanim znanjem vsega slovanskega sveta brez izjeme, s takim poglobljenjem v kulturno-historične in etnografične vire in probleme duševnega žitja in bitja slovanskih narodov ni izlepa najti.

Pa tudi kot človek in učitelj je Murko velesimpatična prikazen. Ne le da se je brigar za svoje ožje slušateljše še po odhodu z univerze ter skrbel za znanstveni naraščaj, tudi drugi mnogoštevilni slovanski, a zlasti slovenski dijaki vedo mnogo povedati, s kako očetovsko dobrotljivostjo in prizanesljivostjo je bil vsak čas pripravljen pomagati revnim dijakom. Bil je vedno vodja ali član raznih podpornih in bolniških dijaških društev ter se je trudil za njih prospeh in urejenost. Posebno poglavje je Murkov smisel za društveno in družabno življenje. Koliko nebrojnih predavanj je imel o resnih znanstvenih vprašanjih v najrazličnejših znanstvenih in prosvetnih društvih ter drugih zborovanjih. Kako je znal postati in biti povsod središče slovanske družabnosti! Kako je s tem podpiral narodno čustvovanje in smisel za organizacijo!

«Ljubljanski zvon» in pisatelj teh vrst se o priliki šestdesetletnice rojstva pridružujeta gotovo mnogoštevilnim čestivcem ter tudi od sebe iskreno čestitata jubilaru, da še mnogo čilih let preživi v prospeh in procvit vzljubljenemu vede.

